

Ιερά Αρχιεπισκοπή Καθολικών Αθηνών

Αγία Γραφή

διάλογος
Θεού - ανθρώπου

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΑΘΗΝΑ 2019

«ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ: Διάλογος Θεού - ανθρώπου»,
Πρακτικά Ημερίδας.
Ιερά Αρχιεπισκοπή Καθολικών Αθηνών
Αθήνα 2019

© Ιερά Αρχιεπισκοπή Καθολικών Αθηνών
Ομήρου 9
106 72 Αθήνα
Τηλ.: 210 36 24 311
Fax: 210 36 18 632
e-mail: secath@cen.gr

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

**ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ:
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΘΕΟΥ - ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ:
ΜΑΡΙΑ ΣΙΚ**

ΑΘΗΝΑ 2019

Χρήστος Καρακόλης

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΟ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

I

Οι μεγάλες προκλήσεις της εποχής μας αφορούν μεταξύ άλλων και στον ρόλο, τη στάση και την εν γένει παρουσία των Χριστιανών στις σύγχρονες κοινωνίες. Με βάση και την κοινώς βιούμενη στη χώρα μας πραγματικότητα, η κοινωνικοοικονομική και η προσφυγική κρίση, η εγκληματικότητα, ο ρατσισμός, ο συλλογικός θυμός, η απογοήτευση, η παραίτηση, αλλά και ο φανατισμός διαφόρων τύπων συμπεριλαμβανομένου και του θρησκευτικού, δεν μπορούν να αφήνουν τους Χριστιανούς ασυγκίνητους, αλλά οφείλουν να τους κινητοποιούν σε δράσεις σύμφωνες με τη διδασκαλία του ευαγγελίου. Αναφέρομαι γενικά στους Χριστιανούς και όχι σε επί μέρους εκκλησίες ή ομολογίες, διότι σε όποια εκκλησία ή ομολογία και αν ανήκει κάποιος, αυτό που κυρίως τον χαρακτηρίζει ή πρέπει να τον χαρακτηρίζει είναι η χριστιανική του ιδιότητα. Το πώς οι Χριστιανοί μπορούν και πρέπει να παρεμβαίνουν στα ανωτέρω φαινόμενα της σύγχρονης κοινωνικής ζωής δεν χρειάζεται ιδιαίτερη ανάλυση στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης. Αναφέρω δειγματοληπτικά την ανακούφιση αναξιοπαθούντων και προσφύγων, την ενασθητοποίηση της κοινωνίας έναντι των αντίστοιχων προβλημάτων, τον παρηγορητικό και εποικοδομητικό λόγο, την κατηγορηματική καταδίκη εκδηλώσεων υπαγορευόμενων από τον φανατισμό κ.ο.κ.¹

Είναι σαφές ότι η αποτελεσματικότητα τέτοιου είδους δράσεων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το μέγεθος και τον αριθμό των εμπλεκομένων φορέων. Ισχύει γενικά ότι όσο περισσότεροι άνθρωποι συμμετέχουν συντονισμένα σε μια δράση αντιμετώπισης πολύπλοκων κοινωνικών φαινομένων όπως τα προαναφερθέντα, τόσο πιο αποτελεσματική θα είναι η παρέμβασή

¹ Για τη σημασία των ανθρωπιστικών δράσεων εκ μέρους χριστιανικών οργανώσεων βλ. ενδεικτικά E. Ferris, «Faith-Based and Secular Humanitarian Organizations», *International Review of the Red Cross* 87/858 (2005), 311-325.

τους. Επομένως θα έπρεπε να είναι ζητούμενο σήμερα όλοι οι Χριστιανοί να συνεργαστούν μεταξύ τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού τα μεγάλα προβλήματα που μαστίζουν την πατρίδα και την κοινωνία μας.

Προφανώς δεν αναμένεται μια τέτοια συνεργασία να ακυρώσει τις ιδιαίτερες δράσεις των επί μέρους χριστιανικών κοινοτήτων. Ωστόσο είναι βέβαιο ότι μπορεί να υπάρξει ένας ευρύτερος κοινός μεταξύ τους σχεδιασμός και συντονισμός. Προϋπόθεση προς τούτο είναι ο διάλογος μεταξύ των χριστιανικών κοινοτήτων και η άρση της αμοιβαίας καχυποψίας. Παρά τα τραύματα που έχουμε υποστεί οι Χριστιανοί ο ένας από τον άλλον στο παρελθόν, θεωρώ ότι ο διαχριστιανικός διάλογος και συντονισμός είναι σήμερα πιο εφικτός και πιο αναγκαίος από ποτέ. Η Καινή Διαθήκη, όχι μόνο με τον λόγο περί της απροϋπόθετης αγάπης προς τον πλησίον² και προς τον εχθρό,³ αλλά και με τα συγκεκριμένα παραδείγματα εφαρμογής αυτής της αγάπης που προβάλλει,⁴ μπορεί να προσφέρει επίκαιρα και χρήσιμα πρότυπα διαλόγου και συνεργασίας.

Επιπλέον η Καινή Διαθήκη αποτελεί ένα παράθυρο, διά του οποίου μπορούμε να παρατηρήσουμε το πώς λειτουργούσε η πρώτη Εκκλησία μέσα σε μια παγκοσμιοποιημένη τηρουμένων των αναλογιών κοινωνία, με προκλήσεις πολύ μεγάλες και σε κάποιον βαθμό αντίστοιχες με τις σημερινές. Διότι και στην αρχαία ελληνορρωμαϊκή κοινωνία παρατηρούνται φαινόμενα οικονομικής δυσχέρειας και εξαθλίωσης σε ευρέα στρώματα του πληθυσμού, πληθυσμιακές μετακινήσεις, εγκληματικότητα, τυφλός φανατισμός κ.ο.κ.⁵

Το σημαντικό εν προκειμένω είναι ότι η Βίβλος, και πρωτίστως η Καινή Διαθήκη, αποτελεί για όλες τις χριστιανικές εκκλησίες βασικό θεμέλιο για την πίστη και τη ζωή τους. Ενώ οι διάφορες χριστιανικές εκκλησίες έχουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό αποκλίνουσες αντιλήψεις περί Ιεράς Παράδοσεως, Πατέρων της Εκκλησίας, Οικουμενικών Συνόδων, Συμβόλων της Πίστεως, Ιερών Κανόνων, ιστορίας της Εκκλησίας κ.ο.κ., όλες όμως συγκλί-

² Βλ. Μθ. 19,19· Λκ. 10,27· Ρωμ. 13,9· Γαλ. 5,14· βλ. και Λευ. 19,18.

³ Βλ. Μθ. 5,44· Λκ. 6,27.35· Ρωμ. 12,20. Για το θέμα αυτό βλ. Χ. Καρακόλη, «Έχει όρια η αγάπη; Η περί αγάπης αντίληψη του κατά Ιωάννην Εναγγελίου υπό το φως της σχετικής συνοπτικής παράδοσης», στο Σ. Ζουμπουλάκη (επιμ.), *Για την αγάπη* (Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2017), 34-37.

⁴ Βλ. π.χ. Λκ. 10,30-35.

⁵ Βλ. σχετικά με τα προβλήματα της αρχαίας κοινωνίας R. Stark, *Η εξάπλωση των Χριστιανισμού* (Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2005), 115-147· W. Scheidel και S. von Reden (επιμ.), *The Ancient Economy* (New York: Routledge, 2002)· W. A. Meeks, *The First Urban Christians: The Social World of the Apostle Paul* (New Haven: Yale University Press, 2003).

νουν στην τεράστια σημασία της Καινής Διαθήκης ως της θεόπνευστης αποτύπωσης του αποκεκαλυμμένου λόγου του Θεού. Επομένως μια υπεύθυνη και κατά το δυνατόν αντικειμενική ανάγνωση της Καινής Διαθήκης δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε ιδιαίτερα βαρύνουσας σημασίας συμπεράσματα οποιονδήποτε Χριστιανό ανεξαρτήτως της παραδόσεως την οποία ακολουθεί.

Θα αναφερθούμε παρακάτω σε ορισμένα παραδείγματα από τις επιστολές του Αποστόλου Παύλου καλλιέργειας και εμπέδωσης της χριστιανικής ενότητας μέσω διαλόγου και συντονισμένων πρακτικών. Με τα παραδείγματα αυτά αποσκοπούμε στο να καταδείξουμε αντιπροσωπευτικά αφενός το πώς κατανοείται και παρουσιάζεται στην Καινή Διαθήκη η ενότητα των Χριστιανών και αφετέρου το πώς η ενότητα αυτή υλοποιείται μέσω συγκεκριμένων συνεργατικών πρακτικών.

II

Στη σύγχρονη εποχή η διαίρεση των Χριστιανών σε επί μέρους εκκλησίες και λατρευτικές κοινότητες είναι δεδομένη. Όμως τα πράγματα δεν ήταν έτσι στην Εκκλησία του πρώτου αιώνα. Το αυτονόητο εκείνη την εποχή ήταν η ενότητα μεταξύ των επί μέρους χριστιανικών κοινοτήτων και τοπικών εκκλησιών, αλλά και η προσπάθεια διαφύλαξης αυτής της ενότητας με κάθε δυνατό τρόπο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα για τα παραπάνω αποτελεί η περίπτωση του Αποστόλου Παύλου. Αν και Ιουδαιοχριστιανός, ο Παύλος κήρυττε την ελευθερία από τον μωσαϊκό νόμο⁶ και την περιτομή.⁷ Με αυτόν τον τρόπο προσέδωσε οικουμενικές διαστάσεις στο χριστιανικό ευαγγέλιο και τελικά κατέστησε τον Χριστιανισμό παγκόσμια θρησκεία.⁸ Ωστόσο αυτή η θεολογική θέση του και η συνακόλουθη πρακτική του ήγειραν σημαντικές αντιδράσεις. Φανατικοί Ιουδαιοχριστιανοί τον ακολουθούσαν κατά πόδας διαβάλλοντάς τον σε προσωπικό επίπεδο, ώστε να καταστήσουν αναξιόπιστο το κήρυγμά

⁶ Βλ. αντιπροσωπευτικά Ρωμ. 3,28· 6,14· 7,6· 10,4· 13,8· Γαλ. 3,10-13.23-24· 5,18· Φιλ. 3,9·

⁷ Βλ. αντιπροσωπευτικά Ρωμ. 3,30· 4,12· Α' Κορ. 7,19· Γαλ. 5,6.11· 6,15· Φιλ. 3,3· Κολ. 3,11.

⁸ Βλ. αντιπροσωπευτικά Ρωμ. 1,5· 11,11.25· 15,16· 16,26· Γαλ. 1,16· 2,8.9· 3,8.14. Βλ. και A. Tripolitis, *Religions of the Hellenistic-Roman Age* (Grand Rapids: Eerdmans, 2002), 91· O. Hofius, «Παύλος: ιεραπόστολος και θεολόγος», στο *Η αλήθεια του εναγγελίου: Συναγωγή και νοδιαθηκικών μελετών* (Αθήνα: Αρτος Ζωής, 2012), 141-169.

του, και επιχειρώντας να επιβάλουν την κατ' αυτούς αληθή διδασκαλία της πρακτικής της περιτομής και της τήρησης του μωσαϊκού νόμου.⁹ Σύμφωνα με τη δική τους αντίληψη, προϋπόθεση σωτηρίας δεν αποτελούσε απλώς η πίστη στον Ιησού Χριστό και η συνακόλουθη ηθική ζωή, αλλά συγχρόνως και η έμπρακτη τήρηση όλων ανεξαιρέτως των διατάξεων του μωσαϊκού νόμου. Επομένως κατά τη λογική τους οι εξ εθνών Χριστιανοί έπρεπε ουσιαστικά να γίνουν και Ιουδαίοι, ώστε να μπορούν να είναι όντως Χριστιανοί.

Ο Απόστολος Παύλος θεωρεί αυτό το εναγγέλιο αιρετικό και εξόχως απειλητικό για το έργο του, φθάνει δε στο σημείο να αναθεματίσει όποιον κηρύττει αντίθετα προς το δικό του κήρυγμα. «’Ανάθεμα» σημαίνει την αποκοπή από το σώμα της Εκκλησίας.¹⁰ Επειδή ο Παύλος βλέπει το σώμα της Εκκλησίας σαν ένα ανθρώπινο σώμα με τους πιστούς να είναι τα μέλη αυτού του σώματος, και επομένως σε οργανική ενότητα μεταξύ τους (Α΄ Κορ. 12,12-27), ο αποκλεισμός από την κοινότητα σημαίνει σύμφωνα με αυτήν τη μεταφορά ότι ένα μέλος του σώματος έχει γάγγραινα και πρέπει να αποκοπεί για να σωθούν τα άλλα μέλη. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν επιδιώκεται συγχρόνως και η θεραπεία του αποκοπέντος μέλους και η επανένταξή του στο σώμα (βλ. Α΄ Κορ. 5,5). Στο σημείο αυτό η πραγματικότητα υπερβαίνει τα όρια της εικόνας.¹¹

Αυτήν ακριβώς την τακτική φαίνεται να ακολουθεί ο Απόστολος Παύλος στην προς Γαλάτας επιστολή,¹² αφού στις κοινότητες της Γαλατίας το μολυσματικό κήρυγμα των φανατικών Ιουδαιοχριστιανών έχει ήδη αρχίσει να επηρεάζει έντονα τους εκεί Χριστιανούς με ορατό πλέον τον κίνδυνο της ουσιαστικής αλλοίωσης της πίστης των τοπικών εκκλησιών της περιοχής. Ωστόσο σε όλες τις άλλες περιπτώσεις δεν φθάνει μέχρι το σημείο να διακόψει την κοινωνία με τους συντηρητικούς Ιουδαιοχριστιανούς.

Έτσι, παρά τον παροξυσμό με τον Πέτρο στην Αντιόχεια για το θέμα της υποχρεωτικότητας της τήρησης του Νόμου από τους εξ εθνών Χριστιανούς

⁹ Βλ. αντιπροσωπευτικά Γαλ. 2· Φιλ. 3. Βλ. επίσης B. J. Oropeza, *Jews, Gentiles, and the Opponents of Paul: Apostasy in the New Testament: The Pauline Letters* (Apostasy in the New Testament Communities 2· Eugene: Cascade, 2012).

¹⁰ Βλ. σχετικά T. A. Wilson, *The Curse of the Law and the Crisis in Galatia* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2/225· Tübingen: Mohr Siebeck, 2007), 24-26.

¹¹ Βλ. σχετικά με τις δυνατότητες και τα όρια των θρησκευτικών μεταφορών J. G. van der Watt, *Family of the King: Dynamics of Metaphor in the Gospel according to John* (Biblical Interpretation Series 47· Leiden: Brill, 2000), 24-26.

¹² Βλ. Γαλ. 1,9: «εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ’ ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω».

(Γαλ. 2,11-14), ο Παύλος ποτέ στις επιστολές του δεν εκφράζεται με αρνητικό τρόπο γι' αυτόν. Τόσο στην Α΄ προς Κορινθίους, όσο και στην προς Γαλάτας, ο Παύλος αποδέχεται τον Πέτρο ως κορυφαίο Απόστολο που είδε πρώτος τον αναστάντα Κύριο (Α΄ Κορ. 15,5), ανήκει στους «στύλους» της Εκκλησίας (Γαλ. 2,9) και είναι υπεύθυνος για την ιεραποστολή στους Ιουδαίους, όπως ο ίδιος ο Παύλος είναι υπεύθυνος για την ιεραποστολή στα έθνη (Γαλ. 2,8-9).¹³

Φαίνεται ότι κάποιοι εκ των συντηρητικών Ιουδαιοχριστιανών και αντιπάλων του Παύλου σχετίζονταν με κύκλους του αδελφόθεου Ιακώβου, όπως προκύπτει από το προαναφερθέν επεισόδιο της Αντιόχειας (Γαλ. 2,12). Όμως ο Παύλος επίσης ποτέ δεν στρέφεται εναντίον του Ιακώβου, τον οποίον κατατάσσει στους «στύλους» της Εκκλησίας (Γαλ. 2,9) και βέβαια τον αναφέρει επίσης και ως μάρτυρα των εμφανίσεων του αναστάντος Κυρίου (Α΄ Κορ. 15,7).

Σύμφωνα με τη μαρτυρία τόσο του ίδιου του Παύλου, όσο και του βιβλίου των Πράξεων των Αποστόλων, ο Παύλος επισκέπτεται τα Ιεροσόλυμα, για να συζητήσει με τους εκεί Αποστόλους την ιεραποστολή του και κυρίως το κήρυγμα της ελευθερίας από τον μωσαϊκό νόμο και την περιτομή (Πρ. 15,6-31· Γαλ. 2,1-10). Παρά την τεράστια αυθεντία του ο Απόστολος Παύλος γνωρίζει καλά ότι πρέπει να έχει τη σύμφωνη γνώμη των άλλων αποστόλων «μή πως εἰς κενὸν τρέχει ἢ ἔδραμε» (Γαλ. 2,2), όχι διότι αμφιβάλλει και ο ίδιος για την ορθότητα του κηρύγματός του, αλλά διότι γνωρίζει ότι το κήρυγμά του μπορεί να καρποφορήσει μόνο σε περιβάλλον ενότητας της εκκλησίας και όχι σε περιβάλλον διχασμού. Και εξασφαλίζει αυτήν την ενότητα επιδιώκοντας τον διάλογο, ακόμη και όταν χρειάζεται να βαδίσει σε τεντωμένο σχοινί.

Ωστόσο ο απόστολος Παύλος δεν περιορίζεται στον διάλογο, δεν θεωρεί δηλαδή ότι η συνεννόηση, όσο σημαντική και αν είναι, επαρκεί για τη διασφάλιση της ενότητας της Εκκλησίας. Για τον λόγο αυτόν, όταν δίνεται η ευκαιρία, συλλαμβάνει και εκτελεί ένα μεγαλεπήβολο έργο ενότητας, τη λεγόμενη λογεία.¹⁴

¹³ Για τη θεώρηση του Πέτρου από τον Παύλο βλ. Β. Π. Στογιάννου, *Πέτρος παρά Παύλω* (Θεσσαλονίκη, 1968).

¹⁴ Βλ. σχετικά Π. Β. Βασιλειάδη, *Χάρις, κοινωνία, διακονία: Ο κοινωνικός χαρακτήρας του παύλειου προγράμματος της λογείας (εισαγωγή και ερμηνευτικό υπόμνημα στο Β΄ Κορ 8-9)* (Βιβλική Βιβλιοθήκη 2· Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1985), κυρίως 105-303.

Η ανάγκη για τη λογεία προκύπτει από τη μεγάλη ανέχεια των ιουδαιοχριστιανικών κοινοτήτων στα Ιεροσόλυμα (Ρωμ. 15,26). Ο Απόστολος Παύλος βλέπει την κατάσταση αυτήν ως μια ευκαιρία εμπέδωσης της ενότητας και επούλωσης των πληγών στις σχέσεις μεταξύ των εθνικοχριστιανικών εκκλησιών που ιδρύει ο ίδιος σε Μικρά Ασία και Ελλάδα, και της ιουδαιοχριστιανικής κοινότητας των Ιεροσολύμων (Ρωμ. 15,27). Εδώ δεν τίθεται θέμα σχετικά με το ποιοι είναι με το μέρος του Παύλου και ποιοι είναι εναντίον του, ποιοι τον αμφισβητούν και ποιοι τον παραδέχονται, ποιοι τον υποσκάπτουν και ποιοι τον υποστηρίζουν. Όλοι θεωρούνται αδελφοί, που έχουν ανάγκη στήριξης. Ο Παύλος καλεί μετ' επιτάσεως τις κατά κύριο λόγο εθνικοχριστιανικές κοινότητες της Μακεδονίας και της Αχαΐας να συμμετάσχουν στον έρανο αυτόν με το επιχείρημα ότι, όπως αυτές έλαβαν τα πνευματικά αγαθά από την κοινότητα των Ιεροσολύμων (αφού από τα Ιεροσόλυμα ξεκίνησε το κήρυγμα του ευαγγελίου και επεκτάθηκε στα έθνη), έτσι πρέπει τώρα να παράσχουν τα δικά τους υλικά αγαθά, «ὅπως γένηται ἵστης» (Β' Κορ. 8, 14).

Τελικά, αυτό που επιχειρεί ο Παύλος, μια πραγματικά τεράστια για τα δεδομένα της εποχής επιχείρηση με την ανάμειξη πολλών συνεργατών σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο και με την κινητοποίηση πολλών και διαφορετικών ομάδων ανθρώπων, δεν αποσκοπεί απλώς στην αντιμετώπιση ενός μεμονωμένου κοινωνικού προβλήματος, αλλά εξ αφορμής αυτού του προβλήματος στη θεμελίωση και εμπέδωση της ενότητας μεταξύ των δύο μεγάλων τμημάτων της τότε Εκκλησίας, των Ιουδαιοχριστιανών της Παλαιστίνης και των εξ εθνών Χριστιανών της Διασποράς. Εδώ φαίνεται σαφώς ότι η ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος εμπεδώνεται με συγκεκριμένες ενέργειες και όχι απλώς με λόγους. Άλλα από την αλλη πλευρά και η συζήτηση και ο διάλογος αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις ενότητας, διότι προλειαίνουν το έδαφος, ώστε ο λόγος να μετουσιωθεί σε πράξη.

Βέβαια οι προσπάθειες του Παύλου δεν στέφθηκαν πάντοτε από επιτυχία. Παρά την απόφαση της Αποστολικής Συνόδου υπέρ της ιεραποστολής στα έθνη χωρίς την προϋπόθεση της τήρησης του μωσαϊκού νόμου (Πρ. 15,6-31· Γαλ. 2,1-10), οι φανατικοί Ιουδαιοχριστιανοί συνέχισαν να ακολουθούν τον Παύλο κατά πόδας προσπαθώντας να γκρεμίσουν ό,τι έκτιζε σε κάθε κοινότητα που ίδρυε ή επισκεπτόταν. Αποκορύφωμα αυτής της εχθρότητας, η οποία προφανώς διαχεόταν και στους Ιεροσολυμίτες Ιουδαίους, ήταν η απόπειρα των τελευταίων να θανατώσουν τον Παύλο στον χώρο του Ναού των Ιεροσολύμων, σύμφωνα με τη μαρτυρία των Πράξεων (21,27-31). Καθώς μάλιστα δεν έχουμε καμία μαρτυρία για την τελική έκβαση της λογείας, φαίνεται ότι πιθανότατα αυτή δεν έγινε αποδεκτή από την ιουδαιοχριστιανική

κοινότητα των Ιεροσολύμων.¹⁵ Πάντως, το ευαγγέλιο του Αποστόλου Παύλου συνέχισε να διαδίδεται και τελικά επικράτησε πλήρως, ενώ οι εχθροί της ενότητας απομονώθηκαν και δεν μπόρεσαν να αποτελέσουν οργανικό μέρος της Μεγάλης Εκκλησίας στην ιστορική της πορεία.

III

Εξετάζοντας τη μαρτυρία της Καινής Διαθήκης, και ειδικά τη σκέψη και την πρακτική του κορυφαίου για όλους τους Χριστιανούς Αποστόλου των εθνών, διαπιστώνουμε ότι η ενότητα μεταξύ των Χριστιανών δεν μπορεί να αποτελεί πολυτέλεια, αλλά βασική προτεραιότητα. Ο Απόστολος Παύλος καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια, προκειμένου να διασφαλίσει, να οικοδομήσει και να εμπεδώσει την ενότητα της Εκκλησίας υπερβαίνοντας προσωπικές πικρίες και αντιπαραθέσεις και θέτοντας σε δεύτερη μοίρα τον εαυτό του.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η ενότητα μπορεί και πρέπει να επιτυγχάνεται με οποιοδήποτε κόστος. Ο ίδιος ο Παύλος φθάνει στο σημείο να αναθεματίσει τους ψευδοδιδασκάλους της Γαλατίας (Γαλ. 1,8-9), καθώς επίσης και ένα συγκεκριμένο μέλος της εκκλησίας της Κορίνθου που υποπίπτει στην αιμομέζια (Α΄ Κορ. 5,5). Όμως και οι δύο αυτές περιπτώσεις αποτελούν προβλήματα που όντως αλλοίωναν το ηθικό και το σωτηριολογικό πνεύμα της Εκκλησίας. Αντίθετα, απέναντι σε ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα στην εκκλησία της Κορίνθου, το ότι δηλαδή ορισμένοι Χριστιανοί δεν είχαν πιστέψει στην ανάσταση των νεκρών (Α΄ Κορ. 15,12), ο Απόστολος Παύλος αναλύει διεξοδικά το θέμα (Α΄ Κορ. 15,1-57), χωρίς να αναθεματίζει τους αμφισβητίες και αναμένοντας τη συμμόρφωσή τους (Α΄ Κορ. 15,34.58). Αυτό το παράδειγμα δείχνει την ανεκτικότητά του ακόμη και σε σημαντικά θέματα πίστεως, πάντοτε προκειμένου να διαφυλαχθεί η ενότητα της Εκκλησίας και να επιστρέψουν τα πλανώμενα μέλη της.

Παρατηρούμε λοιπόν βάσει των ανωτέρω ότι η ενότητα της Εκκλησίας μέσα στην πολυμορφία της οφείλει να αποτελεί ένα από τα κατεξοχήν ζητούμενα της χριστιανικής θεολογίας και πρακτικής.¹⁶ Η ενότητα είναι αναγκαί-

¹⁵ Βλ. J. P. Sampley, *Paul in the Greco-Roman World: A Handbook* (2ος τόμος· 2η εκδ.: London: Bloomsbury, 2016), 224.

¹⁶ Βλ. σχετικά με τη διαλεκτική ενότητας και πολυμορφίας της αρχέγονης Εκκλησίας τις μελέτες που περιλαμβάνει ο τόμος A. A. Alexeev, C. Karakolis και U. Luz (επιμ.), *Einheit der*

α για την ύπαρξη της Εκκλησίας, όπως είναι αναγκαία για ένα σώμα η αρτιμέλειά του. Πολλές φορές στη σημερινή εποχή, εγκλωβισμένοι στην προσωπική ή και εκκλησιαστική μας αυτάρκεια, έχουμε την τάση να λησμονούμε αυτήν την αλήθεια.

Βάσει της διδασκαλίας και του παραδείγματος του Αποστόλου Παύλου οφείλουμε όλοι οι Χριστιανοί να καλλιεργήσουμε ακόμη περισσότερο τον μεταξύ μας διάλογο και να εστιάσουμε στα σημεία που συμφωνούμε, χωρίς βέβαια να αγνοούμε τις μεταξύ μας διαφορές. Αντιστοίχως ο Απόστολος Παύλος δεν αγνόησε τις διαφορές του με τους συντηρητικούς Ιουδαιοχριστιανούς, όμως τις υπερέβη, όταν και όπου αυτό ήταν εφικτό, για χάρη της ενότητας.

Οι διαχριστιανικοί θεολογικοί διάλογοι έχουν αποτελέσει διαχρονικά σημαντικό εργαλείο στην αμοιβαία προσέγγιση των χριστιανικών εκκλησιών. Η προσπάθεια αυτή θα μπορούσε να εμπεδωθεί και να καρποφορήσει ακόμη περισσότερο, εάν οι διάλογοι αυτοί έθεταν ως θεμέλιο και αφετηρία τους τη μαρτυρία της Αγίας Γραφής, η οποία αποτελεί αναμφισβήτητα τη βάση της πίστης και της ζωής όλων των Χριστιανών.

Η σύγκλιση μεταξύ των χριστιανικών εκκλησιών όμως δεν μπορεί και δεν πρέπει να παραμείνει στο επίπεδο του διαλόγου, αλλά αντίθετα οφείλει να καταστεί όντως συνέργεια μέσω κοινού συντονισμού και απτών ενεργειών και πρακτικών. Εάν ο Απόστολος Παύλος μπόρεσε να πραγματοποιήσει την τεράστια για τα δεδομένα της αρχαίας εποχής επιχείρηση της λογείας, πολλώ μάλλον σήμερα, στην εποχή της τεχνολογίας, της επικοινωνίας και της επικράτησης των ανθρωπιστικών αξιών, οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε από κοινού και ακόμη αποτελεσματικότερα τα μεγάλα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου εμπεδώνοντας στην πράξη τη σύγκλιση, τη συνεργασία και την κοινή μας πορεία προς την ενότητα. Αυτή η προσπάθεια δεν πρέπει να επηρεαστεί από τις φωνές των φουνταμενταλιστών, οι οποίοι διαχρονικά επιχειρούν να εκτροχιάσουν την Εκκλησία από την πορεία της οδηγώντας την σε μια ναρκισσιστική αυταρέσκεια και τελικά στον απομονωτισμό και στην άρνηση της ίδιας της φύσης της, που είναι η ενότητα και ο εκκλησιασμός ολόκληρου του κόσμου.¹⁷

Kirche im Neuen Testament: Dritte europäische orthodox-westliche Exegetenkonferenz in Sankt Petersburg 24.-31. August 2005 (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 218· Tübingen: Mohr Siebeck, 2008).

¹⁷ Βλ. Μθ. 28,19· Πρ. 1,8· Εφ. 1,22-23. Βλ. και Χ. Καρακόλη, «Τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου»: Εκκλησία και κόσμος στην προς Εφεσίους Επιστολή βά-

Ολοκληρώνοντας αυτές τις σκέψεις επισημαίνουμε ότι στη χώρα μας ήδη λειτουργεί ένα εξαιρετικά επιτυχημένο και σημαντικό μοντέλο διαλόγου και έμπρακτης συνεργασίας μεταξύ χριστιανικών εκκλησιών και ομολογιών. Πρόκειται για την Ελληνική Βιβλική Εταιρία, στο πλαίσιο της οποίας συντάρχουν αρμονικά σε πνεύμα ενότητας, διαλόγου και συνεργατικότητας Χριστιανοί διαφόρων παραδόσεων και ομολογιών. Πρόκειται για σαφή ένδειξη και απόδειξη της ενοποιητικής δύναμης που απορρέει από την από κοινού μελέτη της Βίβλου και από την ειλικρινή προσπάθεια εφαρμογής στην πράξη του πνεύματος της.

σει του Εφ. 1,23β και της συνάφειάς του», στο *Θέματα ερμηνείας και θεολογίας της Καινής Διαθήκης* (Βιβλιοθήκη 24· Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 2002), 329-363.